

Lidia Sokołowska*

**REGULACJA PRAWNA
ZDATNOŚCI ARBITRAŻOWEJ SPORÓW
Z ZAKRESU PRAWA PRYWATNEGO NA GRUNCIE
EUROPEJSKICH TRADYCJI PRAWNYCH.
INSPIRACJE DLA POLSKIEGO
PRAWA ARBITRAŻOWEGO**

I. Wprowadzenie

Sądownictwo arbitrażowe, traktowane niekiedy jako jedna z alternatywnych metod rozstrzygnięcia sporów (*alternative dispute resolutions*, ADR), posiadająca jednak charakter adjudykacyjny¹, stanowi obecnie najskuteczniejszą, w porównaniu z sądownictwem państwowym, opcjonalną formę rozwiązywania konfliktów między uczestnikami obrotu prawnego z uwagi przede wszystkim na zbliżoną do sądowego moc prawną wyroku. W ten sposób pojmowany arbitraż polega na rozstrzygnięciu sporów wynikających z określonego stosunku prawa prywatnego przez osoby trzecie – niezależnych arbitrów, przy czym stosownie do procedury, ich wybór lub ustanowienie zależne jest od stron sporu. Omawiany tu typ sądownictwa stanowi już od wieku przedmiot międzynarodowej i krajowej regulacji prawnej, jak również obszar refleksji teoretycznej. Od wielu lat jest także ważnym instrumentem w praktyce polskiego handlu zagranicznego².

Instytucja arbitrażu posiada liczne, podkreślane w literaturze przedmiotu, zalety praktyczne, między innymi możliwość wyboru przez strony arbitrów, języka i miejsca postępowania, „elastyczną”, poufną i zasadniczo jednoinstancyjną procedurę,

* Mgr Lidia Sokołowska – absolwentka Wydziału Prawa i Administracji oraz Wydziału Filozoficznego UJ, doktorantka w Instytucie Europeistyki UJ.

¹ Orzeczenie arbitrażowe jest wiążące, pomimo braku uczestnictwa organu państwowego w jego wydawaniu. Por. T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008, s. 23–24.

² A.W. Wiśniewski, *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce. Status prawny arbitrażu i arbitrów*, Warszawa 2011, s. 25–27; por. też np. A. Szumański, *Pojęcie, rodzaje i charakter prawny arbitrażu handlowego* (w:) A. Szumański (red.), *Arbitraż handlowy*, Warszawa 2010, t. 8, s. 6–8.

szybkość procedowania – a więc w sensie funkcjonalnym – oszczędność kosztów, fachowość arbitrów oraz orzekanie zgodnie z zasadą słuszności. Instytucja ta jest stosowana przede wszystkim przy rozstrzyganiu sporów z zakresu szeroko rozumianego obrotu gospodarczego, zarówno na gruncie krajowym (arbitraż handlowy), jak i międzynarodowym (międzynarodowy arbitraż handlowy)³. Niezwykle istotnym wymiarem arbitrażu jest jego kontraktowość – opiera się on na zgodnym akcie woli stron, którego wyrazem jest umowa zakładająca (najczęściej milcząco) zobowiązanie do stosownego współdziałania z arbitrem oraz do dobrowolnego wykonania jego wyroku, będące wyrazem świadomej postawy dążenia do profesjonalnego i konstruktywnego rozwiązania problemu⁴. W kontekście wysokich wymogów dotyczących szybkości transakcji ekonomicznych na rynku światowym i europejskim oraz specyfiki stosunków handlowych, wymagającej elastyczności uczestników obrotu gospodarczego, powyższe cechy arbitrażu powodują stale wzrastającą popularność tego sposobu rozwiązywania sporów wśród przedsiębiorców oraz potrzebę liberalizacji jego regulacji w obowiązujących aktach prawnych. Postulowane zmiany uregulowań rozumiane są tu przede wszystkim jako uaktualnianie, ujednoczanie i upraszczanie przepisów prawa arbitrażowego w ustawodawstwach europejskich, rozszerzanie zakresu ich stosowania oraz zwiększanie efektywności wynikających z nich rozwiązań⁵.

II. Pojęcie zdatności arbitrażowej sporu

Przy rosnącym zapotrzebowaniu na arbitraż handlowy w obszarze współczesnej gospodarki jednym z najistotniejszych aspektów jego regulacji prawnej, ograniczającym wolę stron poprzez możliwość powodowania nieważności zapisu, jest zdatność arbitrażowa sporu⁶, odpowiadająca na pytanie, „co” może być rozstrzyga-

³ Termin „handlowy” jest w doktrynie prawa arbitrażowego rozumiany częściej w sposób szeroki i przedmiotowy, zgodnie z tradycją romańską oznacza kwestie wynikające z wszelkich stosunków o charakterze handlowym (w odróżnieniu od tradycji germańskiej, określającej termin „handlowy” przy pomocy kryterium podmiotowego). Tak: J.D.M. Lew, L.A. Mistelis, S.M. Kroll, *Comparative International Commercial Arbitration*, The Hague–London–New York 2003, s. 52–53.

⁴ Wola stron jest elementem konstytutywnym arbitrażu, por. A. Szumański, *op.cit.*, s. 7.

⁵ W okresie od stycznia do 20 października 2010 r. do Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie wpłynęło 360 spraw. Jest to o osiem spraw więcej niż w całym 2009 r. i o sto spraw więcej niż w roku 2008; http://finanse.wnp.pl/360-spraw-wplynelo-w-tym-roku-do-sadu-arbitrazowego-przy-kig,123530_1_0_0.html – link znajduje na stronie Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie: <http://www.sakig.pl>. [dostępny na dzień 25.03.2012 r.]. O ile jednak krajowy arbitraż handlowy może być traktowany jako alternatywa dla sądownictwa powszechnego, o tyle bezkonkurencyjność arbitrażu rozstrzygającego spory o charakterze międzynarodowym była wielokrotnie podkreślana w literaturze. Zob. A. Redfern, M. Hunter, N. Blackaby, C. Partasides, *Law and Practice of International, Commercial Arbitration*, London 2004, s. 26–27.

⁶ Pojęcie to – jako odrębne od pojęcia zdolności arbitrażowej – zostało zaproponowane w doktrynie polskiej przez A.W. Wiśniewskiego wzorem terminów obcojęzycznych (ang. *arbitrability*, fr. *arbitrabilité*, niem. *objektive Schiedsfähigkeit*) i wydaje się przyjmować w literaturze, zob. A.W.

ne polubownie, i wyłączająca pewne spory z zakresu kognicji sądu arbitrażowego. W ten sposób pojęta przedmiotowa zdatność sporu do poddania pod rozstrzygnięcie sądu prywatnego wyznacza bowiem zakres praktycznej przydatności arbitrażu, w szczególności między podmiotami obrotu gospodarczego.

Kwestia zdatności arbitrażowej traktowana jest niejednolicie na gruncie poszczególnych europejskich systemów prawnych – kontynentalnego i anglosaskiego⁷. W systemach tych uwidoczniają się założenia charakterystyczne dla różnych tradycji prawnych (zwłaszcza romańskiej i germańskiej oraz – w mniejszym stopniu – *common law*), przekładające się również na przyznany arbitrażowi zakres autonomii instytucjonalnej i funkcjonalnej, w zależności od zakotwiczenia danej tradycji prawnej w siatce pojęciowej teorii kontraktowej (arbitraż jako przejaw zasady swobody umów) lub jurysdykcyjnej (arbitraż jako przejaw upoważnienia władzy państwowej)⁸. Nie możliwe jest zatem wypracowanie spójnego rozwiązania problemu zdatności arbitrażowej na płaszczyźnie międzynarodowej, choć elementy harmonizacji w tym zakresie, przez wpływ na prawa krajowe, wprowadziła m. in. ustawa modelowa UNCITRAL⁹. W kontekście jednak specyfiki obrotu gospodarczego widoczne są ogólne tendencje do liberalizacji ograniczeń zdatności arbitrażowej na gruncie poszczególnych ustawodawstw europejskich, co dotyczy w szczególności międzynarodowego arbitrażu handlowego. Liberalizacja regulacji ustawowych polega w tym kontekście na ujednocnieniu unormowań arbitrażowych w Europie, redukcji ograniczeń zdatności arbitrażowej sporów oraz na przedmiotowym rozszerzaniu jej zakresu.

Z punktu widzenia regulacji prawa arbitrażowego przez legislatorów krajowych kwestia zdatności arbitrażowej stanowi publicznoprawny element arbitrażu handlowego, poprzez który prawo państwa miejsca arbitrażu (*lex loci arbitri*) precyzuje, jakie spory mogą być w ogóle rozstrzygane przez sąd prywatny, jeśli wolą stron jest ich wyłączenie spod kognicji sądu państwowego¹⁰. Ustawa modelowa, nie mając charakteru normatywnego, pozostawiła bowiem uregulowanie zdatności arbitrażowej ustawodawcy krajowemu. Polska doktryna wydaje się trafnie interpretować art. 1 ust. 5 ustawy modelowej, twierdząc, że każde państwo może dowolnie wyłączać spory spod kognicji sądu polubownego lub ustalać warunki jej dopuszczalności¹¹.

Wiśniewski, *Rozstrzyganie sporów korporacyjnych spółek kapitałowych przez sądy polubowne – struktura problemu*, cz. I, Prawo Spółek 2005, nr 4, s. 10; T. Ereciński, K. Weitz, *op.cit.*, s. 116.

⁷ Zgodnie z Konwencją o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych, sporządzoną w Nowym Jorku dnia 10 czerwca 1958 r. (Dz. U. z 1962 r. Nr 9, poz. 4) oraz Konwencją europejską o międzynarodowym arbitrażu handlowym, sporządzoną w Genewie dnia 21 kwietnia 1961 r. (Dz. U. z 1964 r. Nr 40, poz. 270) kwestie zdatności arbitrażowej winny być regulowane przez prawo krajowe.

⁸ A.W. Wiśniewski, *Międzynarodowy arbitraż...*, s. 36–40.

⁹ Ustawa wzorcowa uchwalona przez UNCITRAL w dniu 21 czerwca 1985 r. – przyjęta i zarekomendowana państwom członkowskim przez Zgromadzenie Ogólne ONZ na 112 plenarnym zgromadzeniu dnia 11 grudnia 1985 r., uchwała nr 40/72 z dnia 11 grudnia 1985 r., zmieniona uchwałą nr 61/33 z dnia 4 grudnia 2006 r., ONZ, Wiedeń 2008. Dalej: ustawa modelowa.

¹⁰ Zgodnie z zasadą terytorialności arbitrażu handlowego, zob. A. Szumański, *op.cit.*, s. 42–44.

¹¹ Por. T. Ereciński, *Zdatność arbitrażowa* (w:) P. Nowaczyk, S. Pieckowski, J. Poczobut, A. Szumański, A. Tynel (red.), *Międzynarodowy i krajowy arbitraż handlowy u progu XXI wieku*.

Natomiast prawo właściwe dla oceny zdatności arbitrażowej sprawy powinno być ustalane osobno, na podstawie norm kolizyjnych prawa prywatnego międzynarodowego¹². Większość ustawodawstw europejskich, w tym również prawo polskie, nie reguluje wyraźnie tej kwestii. Sądy arbitrażowe określają zatem najczęściej prawo właściwe dla oceny zdatności arbitrażowej sprawy na podstawie miejsca ich siedziby, zgodnie z zasadą terytorialności arbitrażu¹³.

Biorąc pod uwagę powyższe tendencje, ciągłą ewolucję norm prawa arbitrażowego oraz fakt, że rozwiązania prawne przyjęte przez różne państwa mogą na siebie wpływać – stanowiąc źródło wzajemnych inspiracji w obszarze legislacji – uzasadnione przy ocenie polskiej regulacji zdatności arbitrażowej wydaje się zastosowanie analizy prawno-porównawczej na gruncie różnych tradycji prawnych.

III. Regulacja zdatności arbitrażowej w Europie

Potrzeba analizy regulacji zdatności arbitrażowej na gruncie ustawodawstw europejskich uzasadniona jest wielowiekową, wywodzącą się z prawa rzymskiego tradycją sądownictwa polubownego w Europie¹⁴. Współlistnienie natomiast na gruncie europejskim nie tylko systemu kontynentalnego i *common law*, lecz także różnych tradycji prawnych, w szczególności romańskiej i germańskiej, stanowi grunt dla analiz prawno-porównawczych. Dodatkowo umiejscowienie analizowanej tematyki w kontekście europejskim uzasadnia z jednej strony aktualna tendencja do europeizacji prawa prywatnego, towarzysząca procesom integracyjnym w Unii Europejskiej¹⁵, a z drugiej – na płaszczyźnie prawa proceduralnego – obok żywo toczących się dyskusji dotyczących rewizji rozporządzenia Bruksela I¹⁶ i możliwości włączenia arbitrażu w zakres europejskiego postępowania cywilnego, także działania Komisji

Księga pamiątkowa dedykowana doktorowi habilitowanemu Tadeuszowi Szurskiemu, Warszawa 2008, s. 2.

¹² Jest to stanowisko powszechnie podzielane w literaturze przedmiotu, por. J. Poczobut, *Zagadnienia kolizyjnoprawne w międzynarodowym arbitrażu handlowym* (w:) A. Szumański (red.), *op.cit.*, s. 170.

¹³ Tak doktryna polska, choć w doktrynie międzynarodowej rozważana jest również możliwość stosowania prawa właściwego dla umowy o arbitraż, prawa miejsca uznania lub wykonania wyroku oraz prawa państwa, z którym spór jest najściślej związany. Por. J. Poczobut, *op.cit.*, s. 171–172.

¹⁴ Artykuł 126 ks. 10 *Kodeksu Justyniana* przewidywał możliwość ustanowienia *arbiter ex compromisso* (stosującego środki nacisku) lub *receptum arbitrii* (rozjemstwo dobrowolne) – funkcji nadzorowanych przez pretora. Historycznie na gruncie tradycji polskiej znana była natomiast procedura tzw. „jednania”, por. R. Balicki, *Sądownictwo polubowne w Polsce*, Przegląd Prawa i Administracji 2003, t. LIV, s. 35–51.

¹⁵ J. Rajski, *Rozwój tendencji do europeizacji prawa prywatnego* (w:) M. Pazdan (red.), *Europeizacja prawa prywatnego*, Warszawa 2008, t. 2, s. 263.

¹⁶ Rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz. Urz. UE L 12, s. 1; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 19, t. 4, s. 42); por. B. Trocha, *Kwestia obecności arbitrażu w europejskim prawie postępowania cywilnego w świetle projektów rewizji rozporządzenia Bruksela I*, Kwartalnik ADR 2011, nr 1 (13), s. 63–65.

Europejskiej mającej na celu uczynienie z sądownictwa polubownego, jako metody alternatywnej dla przeciążonego sądownictwa powszechnego, narzędzia tworzenia europejskiej przestrzeni prawnej¹⁷.

Mimo wdrażania w ostatnich dekadach harmonizujących rozwiązań ustawy modelowej w większości ustawodawstw europejskich, różnice w regulacjach zdatności arbitrażowej w prawie krajowym oraz stopień ich liberalizacji wynikają z licznych czynników, z których najważniejsze wydają się stanowić trzy podstawowe kategorie. Są to: zakotwiczenie danej tradycji prawnej w założeniach konkretnej teorii dotyczącej arbitrażu¹⁸, monistyczny lub dualistyczny model prawa arbitrażowego¹⁹ oraz zastosowanie kryterium ograniczania zdatności arbitrażowej w przepisach szczegółowych²⁰. W doktrynie porównawczej międzynarodowego prawa arbitrażowego dominuje przekonanie, że najszerszy zakres zdatności arbitrażowej przewidują ustawodawstwa krajowe, w których podkreślana jest wola stron jako warunku *sine qua non* postępowania arbitrażowego i które stosują dualistyczny model regulacji arbitrażowej – odrębne ustawy normujące arbitraż międzynarodowy wywierają bowiem liberalizujący wpływ na regulację arbitrażu krajowego²¹. Zastosowane kryte-

¹⁷ “Area of Justice”, zob. H. Van Houte, *Toward a European Arbitration Regime?* (w:) *W kierunku europeizacji prawa prywatnego. Księga pamiątkowa dedykowana prof. J. Rajskiemu*, Warszawa 2007, s. 425. Zainteresowanie tematyką arbitrażu w kontekście europejskim potwierdził także zorganizowany we wrześniu 2011 r. szczyt najważniejszych europejskich instytucji arbitrażowych w ramach Europejskiego Forum Nowych Idei w Sopocie, którego tematyką były problemy arbitrażu międzynarodowego w XXI wieku, jako symbolu społeczeństwa obywatelskiego, kierunek zmian legislacyjnych w Europie dotyczących arbitrażu oraz tworzenie nowej polityki w tym obszarze. Por.: www.efni.pl, link dostępny na dzień 25.03.2012 r.

¹⁸ Tradycja romańska podkreśla kontraktowy charakter arbitrażu, tradycja germańska zaś sytuuje arbitraż w ramach dozwolonych przez państwo. Por. A.W. Wiśniewski, *Międzynarodowy arbitraż...*, s. 190–192.

¹⁹ Według tradycji romańskiej arbitraż międzynarodowy unormowany jest odrębnie od arbitrażu krajowego, tradycja germańska natomiast opiera się na jednolitej regulacji prawnej arbitrażu. Obie tradycje – germańska i romańska przewidują jednak zasadniczo kodeksowy model regulacji arbitrażu. Przepisy dotyczące arbitrażu umieszczone są w kodeksach postępowania cywilnego (Niemcy, Austria, Polska) lub w kodeksie cywilnym i kodeksie postępowania cywilnego (Francja). Prawo brytyjskie, zgodnie z tradycją *common law*, przewiduje natomiast model ustawy szczególnej o arbitrażu, wyłączonej z ram innych regulacji (Arbitration Act). Jeszcze inne rozwiązanie przewiduje natomiast prawo szwajcarskie, regulując arbitraż krajowy w ustawie międzykantonalnej, natomiast arbitraż międzynarodowy w ustawie zawierającej normy prawa prywatnego międzynarodowego. Zasadniczo jednak jest to specyfika wynikająca z politycznego systemu Szwajcarii, samo podejście do regulacji arbitrażu jest natomiast, nawet jak dla tradycji romańskiej, nad wyraz liberalne (zgodnie z art. 177 ust. 1 szwajcarskiej ustawy CPIL Prawo prywatne międzynarodowe z dnia 18 grudnia 1987 r., każdy spór dotyczący kwestii gospodarczych może być poddany rozstrzygnięciu przez sąd polubowny).

²⁰ Kryterium zdatności ugodowej w tradycji germańskiej oraz kryterium dysponowania przedmiotem sporu przez strony w tradycji romańskiej. Oba kryteria stanowią przejaw generalnej kwalifikacji, istnieją natomiast również enumeratywne katalogi wskazujące spory nieposiadające zdatności arbitrażowej, ich elementy widoczne są jednak zarówno przy regulacjach wykorzystujących rozwiązania tradycji romańskiej (Francja), jak i germańskiej (Włochy, Polska).

²¹ Por. A.W. Wiśniewski, *Zdatność i zdatność arbitrażowa* (w:) A. Szumański (red.), *op.cit.*, s. 223–232.

rium ograniczania zdatności arbitrażowej wpływa natomiast pośrednio na liberalność regulacji, precyzując zakres proponowanych obostrzeń ustawowych w prawie arbitrażowym.

IV. Polska regulacja zdatności arbitrażowej

Analiza porównawcza regulacji europejskich dotyczących zdatności arbitrażowej – w celu sprawdzenia efektywności stosowania rodzimych rozwiązań prawnych na tle rozwiązań przyjętych w innych ustawodawstwach – wydaje się szczególnie istotna dla oceny polskiego unormowania tej kwestii. Reforma sądownictwa polubownego z 2005 roku w Polsce dążyła bowiem do rozszerzenia i doprecyzowania zakresu zdatności arbitrażowej sporów. W kontekście powyższych rozważań należy jednak zadać sobie pytanie, czy zamierzenie to zostało osiągnięte. W efekcie prac Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego zrezygnowano z przyjętego w regulacjach przedwojennych kontraktowego kryterium określania zdatności arbitrażowej sporów, opartego na pochodzącej z rozwiązań romańskich zdolności strony do „samodzielnego zobowiązania się”²². Artykuł 486 k.p.c. z 1930 r.²³ przewidywał bowiem, podobnie do regulacji współczesnego francuskiego kodeksu cywilnego, że „strony w granicach swojej zdolności do samodzielnego zobowiązania się mogą zawrzeć umowę o oddanie sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego”²⁴. Zakres zdatności arbitrażowej sporu wyznaczała zatem autonomia woli stron w ramach ich „zdolności do samodzielnego zobowiązania się”. Kryterium to zostało zasadniczo utrzymane w kodeksie postępowania cywilnego z 1964 r., uzupełniono je jednak o wyłączenie podmiotowe sporów ówczesnych jednostek gospodarki społecznej²⁵. „Zdolność do samodzielnego zobowiązania się” została natomiast całkowicie zastąpiona w 2005 roku przez kryterium zdatności ugodowej (możliwość bycia przedmiotem ugody) zaczerpnięte z nowoczesnych wówczas tendencji w prawie niemieckim i austriackim, które zakładały nieograniczoną zdatność arbitrażową sporów o prawa majątkowe oraz zdatność arbitrażową sporów o prawa niemajątkowe, w zależności od posiadania przez nie zdatności ugodowej²⁶. Jednakże w ostatecznej wersji art. 1157 aktualnie obowiązującego k.p.c. uzyskał brzmienie: „Jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, strony mogą poddać pod rozstrzygnięcie sądu polubownego spory o prawa majątkowe lub spory o prawa niemajątkowe – mogące być przedmiotem ugody sądowej, z wyjątkiem sporów o alimenty”.

²² *Ibidem*, s. 232–233.

²³ Dz. U. z 1932 r. Nr 112, poz. 934 ze zm.

²⁴ Według rozwiązań francuskich: “Toutes personnes peuvent compromettre sur les droits dont elles ont la libre disposition” („Wszystkie osoby mogą poddawać pod rozstrzygnięcie polubowne prawa, co do których przysługuje im swobodna dyspozycja”), *ibidem*, s. 232.

²⁵ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, dalej: k.p.c.); *ibidem*, s. 232.

²⁶ *Ibidem*, s. 233.

Taka konstrukcja przepisu obudziła żywe do dziś dyskusje teoretyczne, poparte wątpliwościami natury praktycznej²⁷, nie tylko podające w wątpliwość jednoznaczność pojęcia zdatności ugodowej²⁸, ale również podważające konieczność jego zastosowania zarówno do praw majątkowych, jak i niemajątkowych, dzieląc przedstawicieli doktryny na „bardziej” i „mniej” liberalnych²⁹. Jednakże analiza procesu legislacyjnego, zapisów dźwiękowych posiedzeń podkomisji sejmowej oraz wypowiedzi interpretujących powyższy przepis wśród jej uczestników przemawiają – w świetle wykładni historycznej – za stosowaniem, na gruncie polskich przepisów, ograniczającego kryterium zdatności ugodowej również do sporów o prawa majątkowe³⁰.

Nasuwa się zatem pytanie, czy rezygnacja polskiego ustawodawcy z materialnoprawnego kryterium zdatności ugodowej, wyrażonego przez zdolność strony „do samodzielnego zobowiązania się” na rzecz kryterium zdatności ugodowej, od którego odchodzą już ustawodawstwa europejskie, zamiast rozszerzyć zakres zdatności arbitrażowej sporów, jeszcze bardziej go nie zawężyła. Zastosowane rozwiązanie, wyłączając spod kognicji sądów arbitrażowych niektóre spory o prawa majątkowe (nieposiadające zdatności ugodowej), zdecydowanie oddaliła rodzime regulacje od – szerszej pojmujących zdatność arbitrażową i opartych na autonomii woli stron – unormowań francuskich, nie mówiąc już o wspomnianych powyżej rozwiązaniach prawa szwajcarskiego, przyznającego zdatność arbitrażową wszelkim sporom o charakterze gospodarczym. W świetle tego typu regulacji polskie unormowanie zdatności arbitrażowej wydaje się „nienowoczesne” i powinno zostać dostosowana do standardów przyjętych w opisanych powyżej tradycjach prawnych.

²⁷ Szczególne wątpliwości budzi kwestia dopuszczalności rozstrzygania przez sądy polubowne sporów ze stosunków korporacyjnych, zwłaszcza w spółkach kapitałowych. Por. np. A. Szumański, *Dopuszczalność kognicji sądu polubownego w sporach o zaskarżanie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych* (w:) *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Prof. M. Pazdana*, Kraków 2005, s. 540–567.

²⁸ Legislador austriacki zrezygnował całkowicie z kryterium zdatności ugodowej jako niejasnego *per se* podczas nowelizacji prawa arbitrażowego w 2006 roku.

²⁹ Z powodu niejednoznacznego usytuowania myślnika w treści przepisu część teoretyków przedmiotu, przyjmująca stanowisko skrajnie liberalne, przypisuje ograniczenia wynikające z zastosowania kryterium zdatności ugodowej jedynie prawom niematerialnym, postulując, zgodnie z aktualnym modelem germańskim, nieograniczoną zdatność arbitrażową roszczeń o charakterze majątkowym, zob. m.in.: A. Zieliński, *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II, *Komentarz do art. 506–1217*, Warszawa 2006, s. 1359; R. Morek, *Mediacja i arbitraż. Komentarz (art. 183¹–183¹⁵, 1154–1217 k.p.c.)*, Warszawa 2006, s. 115. Zwolennicy stanowiska mniej liberalnego zakładają natomiast konieczność stosowania kryterium zdatności ugodowej również w przypadku roszczeń majątkowych, por. m.in.: G. Suliński, *Dopuszczalność poddania sporu ze stosunku spółki pod rozstrzygnięcie sądu polubownego*, PPH 2005, nr 12; P. Bielarczyk, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego w zakresie sądownictwa polubownego*, Monitor Prawniczy 2005, dodatek do nr 22.

³⁰ A.W. Wiśniewski, *Zdolność...*, s. 234, na podstawie zapisu posiedzenia podkomisji Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego z dnia 2 marca 2005 r.

V. Podsumowanie.

Potrzeba rewizji polskiej regulacji zdatności arbitrażowej

Przedstawiony tu zarys tendencji legislacyjnych dotyczących regulacji zdatności arbitrażowej w Europie potwierdza zasadność obecnego w doktrynie polskiego prawa postulatu rewizji rodzimych unormowań sądownictwa prywatnego, zwłaszcza w zakresie omawianej zdatności sporów³¹.

Po pierwsze, w świetle potrzeby liberalizacji prawa arbitrażowego, tradycyjne usytuowanie przepisów o sądownictwie polubownym w kodeksie postępowania cywilnego stoi na przeszkodzie dopasowaniu tych regulacji do aktualnych wymogów rynku i obrotu prawnego. Dodatkowo przyjęte u nas kryterium zdatności ugodowej nie zdaje egzaminu jako wyznacznik zdatności arbitrażowej sporu z powodu podwójnej niejasności art. 1157 k.p.c.: konstrukcyjnej (niejasna konstrukcja przepisu) oraz merytorycznej (niedookreślone pojęcie). Przy prywatnym charakterze instytucji arbitrażu bardziej adekwatna oraz precyzyjna wydaje się, usytuowana w romańskiej tradycji prawnej, weryfikacja możliwości swobodnego rozporządzania prawami przez strony, wynikająca z materialnoprawnej regulacji danego stosunku. Ponadto jasne przyznanie zdatności arbitrażowej wszystkim sporom majątkowym stanowiłoby, o czym świadczy przykład ustawodawstw opartych na tradycji germańskiej, kolejny krok w stronę liberalizacji unormowań sądownictwa prywatnego³².

Jak zatem wykazano, całościowa analiza i porównanie już zrewidowanych rozwiązań legislacyjnych poszczególnych ustawodawstw europejskich – reprezentantów najważniejszych europejskich tradycji prawnych – w zakresie modelu regulacji zdatności arbitrażowej pozwoliłaby na potwierdzenie i doprecyzowanie wysuniętych powyżej postulatów legislacyjnych *de lege lata* oraz *de lege ferenda* w odniesieniu do polskiej regulacji zdatności arbitrażowej. Celem tego rodzaju działań byłoby nie tylko zwiększenie pewności obrotu na gruncie polskiego prawa, lecz także przyczynienie się do rozwoju spójnego i funkcjonalnego systemu sądownictwa arbitrażowego w Europie w myśl zasady, że stanowi ono „prywatną procedurę o publicznych konsekwencjach”³³.

³¹ Por. *ibidem*, s. 255–257.

³² Tak A. Szumański, *Pojęcie, rodzaje...*, s. 57 oraz A.W. Wiśniewski, *Zdolność...*, s. 256.

³³ “Private proceeding with public consequences”, zob.: A. Redfern, M. Hunter, *Redfern & Hunter’s Law and Practice – Law and Practice of International Commercial Arbitration*, London 2004, s. 163.

SUMMARY

LEGAL REGULATION OF ARBITRABILITY OF PRIVATE-LAW DISPUTES IN EUROPEAN LEGAL TRADITIONS. INSPIRATION FOR POLISH ARBITRATION LAW

The text comments on the arbitrability regulations in various European legal traditions in a comparative perspective. Because of its practical significance arbitrability seems to be one of the most essential issues of commercial arbitration, where the contractual and jurisdictional natures of national and international commercial arbitration meet head on. The regulation of arbitrability in its 'objective dimension' also constitutes an important indicator of level of restrictions and limitations imposed by national laws on the choice of matters to be referred to and resolved in private way. Such an issue seems crucial in the context of current economic tendencies and visible need for flexible and efficient commercial transactions. In this sense, Polish regulation of arbitrability based on the solutions of traditional German legal system appears to be not liberal enough and its revision in accordance with contractual Roman system should be reconsidered.